

An ethnobotanical research on wild plants sold in Kırıkhan district (Hatay/Turkey) herbalists and local markets

Volkan ALTAY^{*1}, Faruk KARAHAN¹, Yasemin Buket SARCAN¹, Ahmet İLÇİM¹

¹ Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Ed. Fak. Biyoloji Bölümü, Antakya-Hatay, Turkey

Abstract

In this study, ethnobotanical properties of some herbal plants marketed in herbalists and local bazaars of Kırıkhan province of Hatay city were investigated during 2011-2013. For this purpose, herbalists and local markets in the province were visited to identify for what purpose these plants are sold and how they are used. It was identified that 70 taxa in herbalists and 37 taxa in local markets have some ethnobotanical properties. Then, these plant taxa were alphabetically listed according to their family names, including their Latin and local names, their used parts and usage purposes. The obtained results were comparatively discussed with current literatures. We believe that finding of this study will significantly contribute to the ethnobotanical studies at local and regional scales.

Key words: Kırıkhan, herbalists, local markets, ethnobotany, food safety

----- * -----

Kırıkhan ilçesi (Hatay)'nin aktarlarında ve semt pazarlarında satılan bitkiler üzerine etnobotanik bir çalışma

Özet

2011-2013 yılları arasında, Kırıkhan (Hatay)'da yapılan bu çalışmada; ilçedeki aktar ve semt pazarlarında satışı yapılan bitkilerin bazı etnobotanik özellikleri araştırılmıştır. Çalışma kapsamında yöredeki aktarlar ve semt pazarlarına gidilerek, satışı yapılan bitkilerin hangi amaçlarla ve nasıl kullanıldığı belirlenmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bilgilere göre; araştırma alanında aktarlarda 70, semt pazarlarında ise 37 bitki taksonun bazı etnobotanik özellikleri tespit edilmiştir. Etnobotanik özellikleri belirlenen taksonların latince ve yerel isimleri, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları familya isimlerine göre alfabetik olarak listelenmiştir. Elde edilen sonuçlar ilgili literatürler ile karşılaştırılarak tartışılmıştır. Bu çalışma ile ulusal ve uluslararası ölçeklerdeki ilgili tüm çalışmalara katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Kırıkhan, semt pazarı, aktar, etnobotanik, gıda güvenliği

1. Giriş

Bitkiler; gıda, ilaç, giyim, gölge ve barınak gibi insanoğluna sağlamış olduğu katkıların yanında; sel, kuraklık, toprak erozyonu gibi doğal felaketlere karşı da ekosistemlerde koruyucu bir görev üstlenir (Singh vd., 2012). Bu özelliklerin yanında, ilkçağlardan kalan arkeolojik bulgulara göre insanlar, besin elde etmek ve sağlık sorunlarını gidermek için öncelikle bitkilerden faydalanmışlardır. Yüzyıllardan beri süregelen insan ve bitki arasındaki bu bağ, deneme yanılma yoluyla edinilmiş ve uzun bir zaman süreci sonucunda nesilden nesile aktararak günümüze kadar gelmiştir (Koçyiğit, 2005; Kendir ve Güvenç, 2010). Bitki kullanımları farklı ülkelerde farklı şekilde, hatta aynı ülkenin değişik şehirlerinde bile farklılık göstermektedir. Bu durum insanların değişik toplumlarda ve kültürlerde, çoğunluğu bitkisel olan farklı doğal kaynaklardan her zaman yararlanma yoluna gittiğini göstermektedir (Attisso, 1983; Farnsworth ve Soejarto, 1991; Hamilton, 2004; Halberstein, 2005; Newman ve Cragg, 2007).

Ekonomik anlamda oldukça geniş kullanım alanları bulunan bitkileri, yararlanma şekillerine göre; tıbbi, gıda, yem, yakacak olarak kullanılanlar, katran, zamk, narkotik, süs, boya, el sanatları, rüzgar kesici, erozyon önleyici olarak kullanılan bitkiler; diğer yararlı bitkiler ve güzel kokulular, zehirli bitkiler, hayvanların sevmediği bitkiler, kötü

kokanlar gibi yararlı ve zararlı kabul edilen bitkiler şeklinde olmak üzere, insanlar tarafından etnobotaniksel açıdan farklı gruplandırma adı altında sınıflandırma yapılarak tanımlamaya çalışılmıştır (Bulut, 2006). Hatta dünyanın birçok ülkesinde (özellikle de Asya ülkelerinde); yenilebilir bitkiler; sızıntılar (reçine, sakız); tıbbi aromatik bitkiler; parfüm ve kozmetikte kullanılanlar; tenen ve boya maddeleri; lif, elyaf ve iplik üretilen bitkiler; hayvan yemi; alet, el sanatı ve materyal üretimi için hint kamışı ve bambu gibi kullanımlar odun dışı orman ürünlerinden elde edilen bitkisel kaynaklar olarak değerlendirilmiştir (Vantomme vd., 2002; Yüzbaşıoğlu ve Özhatay, 2013).

Tarihsel süreç içerisinde insanlar bitkilerden çok farklı amaçlar için yararlanmış olsalar da en çok hastalıkların tedavisinde kullanmışlardır. Halk ilaçlarıyla tedavi, geçmişte olduğu gibi günümüzde de geçerliliğini sürdürmekte ve dünya üzerinde özellikle modern sağlık hizmetlerinin yeterli olmadığı alanlarda, halk sağlığı açısından önem taşımaktadır. Ülkemizde de sıklığı bilinmemekle birlikte, çok sayıda hastanın tıbbi tedavilerin yanı sıra bitkisel tedavilere de başvurduğu yönünde kayıtlar mevcuttur (Kurt vd., 2004; Algier vd., 2005; Kendir ve Güvenç, 2010).

Türkiye'nin birçok bölgesinde özellikle bitkilere dayalı olan geleneksel halk tıbbi uygulamaları başta olmak üzere etnobotaniksel çalışmaların envanteri, bilimsel yöntemlerle ortaya konulmaya çalışılmıştır (Baytop, 1984; Başer vd., 1986; Tabata vd., 1993; Doğan vd., 2004; Kendir ve Güvenç, 2010; Öztürk vd., 2011, 2012; Yücel vd., 2010, 2011, 2012; Altay ve Karahan, 2012; Doğan, 2012).

Ülkemizin tarihsel geçmişi dikkate alındığında, gerek beslenme gerekse halk ilacı olarak bitkilerin kullanılmasının zengin bir geçmişi olduğu ve bu geleneğin kırsal kesimlerden halen sürdüğü bilinmektedir (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011). Türk halkı çoğunluğunun kırsal bölgelerde yaşaması nedeniyle bu yabancı bitkilerin büyük bir bölümünü gıda amaçlı, bir kısmını ise baharat, ilaç ve boyar madde gibi farklı amaçlarda kullanmaktadır (Baytop, 1984). Bazı bölgelerde (özellikle Batı ve Güney Anadolu'da) sebze olarak tüketilen yabancı bitkiler, bilhassa kadın ve çocukların topladıkları bitkiler, mevsimi geldiğinde semt pazarlarında satışa sunulmaktadır (Çolakoglu ve Bilgir, 1977; Okan ve Açkurt, 1983; Baytop, 1984). Büyük kentlerde yabancı bitkilerin sebze olarak kullanımına rastlandığı gibi, ayrıca kent merkezlerinde kurulan semt pazarlarında da satışı yapılmaktadır (Baytop, 1984; Yücel ve Unay, 2008). Özellikle İstanbul'un bazı pazarlarında (Çarşamba ve Pendik pazarı gibi) bazı yabancı bitkilerin satışı yapıldığı rapor edilmiştir (Baytop, 1984). Bu duruma ek olarak Antalya'da seralarda ve tarla kenarlarında doğal olarak kendiliğinden yetişen yabancı bitkilerin üreticiler tarafından toplanarak semt pazarlarında satışının yapıldığı da belirtilmiştir (Certel vd., 2006).

Türkiye'nin değişik bölgelerinde semt pazarlarında satışı yapılan yabancı bitkiler üzerine yapılmış etnobotanik çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu çalışmalar, Şanlıurfa (Akan ve ark., 2005a), Antakya-Hatay (Altay ve Çelik, 2011), Samsun (Yaylagül, 2011), Bingöl (Polat vd., 2012) ve İzmir (Doğan vd., 2013)'dir. Bu çalışmalara ek olarak; Ayvalık (Balıkesir) ve yakınındaki adalar (Alpınar, 1999), Bodrum-Milas/Muğla (Ertuğ, 2004; Tuzlacı, 2005), Buldan-Denizli (Ertuğ vd., 2004), Kazdağı-Balıkesir (Satıl vd., 2006), Cizre-Şırnak (Gençay, 2007), Bayramiç-Çanakkale (Bulut, 2008), Geçitli-Hakkari (Kaval, 2011), Adıyaman (Gelse, 2012), Alaçam Dağları/Bigadiç ilçesi-Balıkesir (Alkaç, 2013), Konağa, Sırmalı, Dokuzdam Köyleri/Çatak İlçesi-Van (Mükemre, 2013) ve yakın çevrelerinde yapılan etnobotanik kapsamında yapılmış bazı yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarında, bölge halkının ekonomik olarak kazanç elde etmek amacıyla uygun mevsimi geldiğinde toplamış oldukları bazı yabancı bitkileri semt pazarlarında sattıklarını belirtmişlerdir.

Anadolu insanının günümüzde, modern tıbbın tanı ve tedavisini uygulamakla birlikte, bazı hastalıklar için aktarlardan aldıkları bitkileri de koruyucu ve tedavi edici olarak kullandığı yönünde pek çok araştırma mevcuttur (Koçtürk vd., 2009; Açıkgöz vd., 2012; Yiğit, 2014). Hemen hemen her yerleşim bölgesinde yerel halkın bir bölümünün tedavi amacıyla "Baharatçı Dükkanı" ya da "Aktar dükkanı" olarak adlandırılan ticarethanelere başvurup bitkiler satın alması bu geleneksel halk tıbbi kültürünün hala devam ettiğinin bir göstergesidir (Özbek, 2005; Sarışen ve Çalışkan, 2005; Yiğit, 2014).

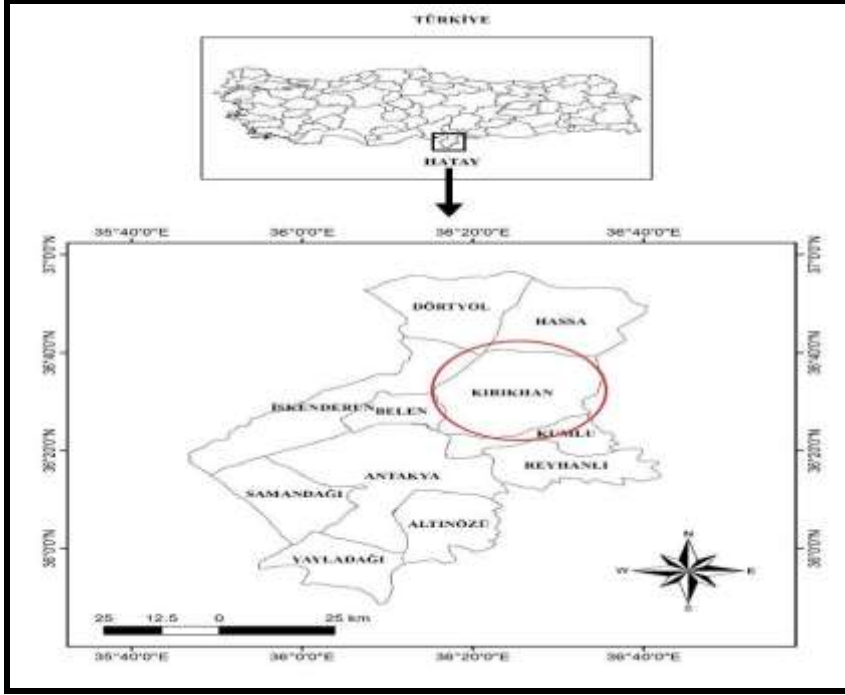
Aktarlarda satılan tıbbi bitkiler ve bunların etnobotanik özellikleri ile ilgili yapılmış pek çok çalışma mevcuttur (Bye, 1986; Bingöl, 1995; Malyer vd., 2004; Karademir ve Öztürk, 2004; Gazzaneo vd., 2005; Albuquerque vd., 2006; Çömlekçioğlu ve Karaman, 2008; Monteiro ve vd., 2010; Tulukçu ve Sağdıç, 2011; Polat vd., 2011; Karausou ve Deirmentzoglou, 2011; Selvi vd., 2012; Sargın vd., 2013; Yiğit, 2014). Bu çalışmalara ek olarak, GAP yöresinde özellikle de Siirt, Kilis, Gaziantep, Diyarbakır ve Batman kent merkezindeki baharatçı ve aktarlarda tıbbi amaçla yörede satılan yaygın bitkiler de rapor edilmiştir (Akan vd., 2005b).

Kırıkhan, İskenderun ve Antakya'dan sonra Hatay İlinin en gelişmiş ilçelerinden biri olup, Nusayri Araplar, Sünni Türkler, Alevi Türkler, Sünni Araplar, Ermeniler ve ülkemizin diğer coğrafi bölgelerinden (özellikle Karadeniz ve Doğu Anadolu) gelen çeşitli topluluklara ve kültürlere ev sahipliği yapan ender ilçelerden birisidir. Bu çalışma kapsamında, Kırıkhan kent merkezindeki aktarlar ve semt pazarlarında satışı yapılan bitkilerin bazı etnobotanik özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre; yerel halkın bitkinin hangi kısımlarından hangi amaçlarla yararlandığı araştırılmıştır. Ayrıca semt pazarında yaygın olarak satışı yapılan bazı bitkilerin fotoğrafları çekilerek bu bitkilerin tanıtılmasına da katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

2. Materyal ve yöntem

2.1. Çalışma Alanı

Kırıkhan'ın (36°28'13" K, 36°22'35" D); doğusunda Suriye ve Kumlu, batısında Belen ve İskenderun, kuzeyinde Hassa, güneyinde ise Antakya bulunmakta ve yaklaşık olarak 688 km²'lik bir alanı kaplamaktadır. İlçe coğrafik konumu itibariyle Amik ovasına çok yakın olup, Amanos dağları ile Suriye sınırı ve Hassa ile Kumlu ilçeleri arasında konumlanmıştır (Şekil 1). 2000 nüfus sayımı verilerine göre merkez nüfus 63.561'dir. Kırıkhan, Hatay'ın kuzeydoğusunda yer alır. Tarihsel süreçte özellikle eski dönemlerde canlı bir uğrak yeri olan Kırıkhan, Antakya-Maraş, İskenderun-Halep yollarının kesiştiği noktada, çok sayıda Han'ın bulunduğu bir konaklama merkezi olarak bilinmektedir (www.kirikhan.bel.tr).

Şekil 1. Araştırma alanının haritası.

2.2. Aktar ve semt pazarlarında yapılan araştırmalar

Çalışmanın ana materyalini Kırıkhan semt pazarlarında satışı yapılan yabancı bitkiler ile kent merkezindeki mevcut aktarlarda satışı yapılan bitkiler oluşturmaktadır. Bu araştırmada, 2011-2013 yılları arasında Kırıkhan İlçesi'nde periyodik olarak hem semt pazarlarında hem de kent merkezindeki aktarlarda yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak yapılan çalışmalarda, bitkilerin hangi amaçlarla ve nasıl kullanıldığına yönelik bilgiler toplanmıştır. Ayrıca, semt pazarlarında satışı yapılan bazı yabancı bitkilerin fotoğrafları çekilmiştir (Şekil 2). Hem aktarlarda hem de semt pazarlarında satışı yapılan bitkilerin bilimsel teşhisleri Davis (1965-1985), Tanker ve Tanker (1990), Zeybek ve Zeybek (1994) ve Baytop (1999) isimli literatürlere göre yapılmıştır. Araştırmada etnobotanik özellikleri belirlenen bitki taksonlarının bilimsel ve yerel isimleri, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları alfabetik olarak listelenmiştir (Tablo 1 ve 2).

3. Bulgular

3.1. Aktarlarda satışı yapılan bitkilere ait bulgular

Bu çalışmada Kırıkhan kent merkezindeki aktarlarda yerel adlarıyla satılan 32 familya ve 69 cinse ait toplam 70 farklı bitki taksonu tespit edilmiştir. Aktarlarda en çok satışı yapılan bitki taksonları familya bazında değerlendirildiğinde, 9 taksonla ilk sırayı Lamiaceae alırken, ikinci sırada 8 taksonla Asteraceae ve üçüncü sırada ise 6 taksonla Rosaceae yer almaktadır. Daha sonra bunları sırasıyla 4'er taksonla Apiaceae, Malvaceae ve Zingiberaceae; 3'er taksonla Fabaceae, Lauraceae ve Poaceae familyaları takip etmektedir (Tablo 1).

Aktarlarda satışı yapılan bitkilerin büyük çoğunluğu yerli/doğal bitkiler (43 takson-% 61.43) oluşturmaktadır. Bununla birlikte kültür bitkilerine (14 takson-% 20) ve egzotik bitkilere (13 takson-% 18.57) ait kullanımlara da rastlanmaktadır. Pek çok çalışmada vurgulandığı gibi, yerli bitkilerin büyük bir kısmı özellikle yakın civarlardan toplandığı gibi, komşu illerden hatta ülkemizin değişik bölgelerinden de temin edilmektedir (Yiğit, 2014).

Aktarlarda satışı yapılan bitkilerin kullanılan kısımlarına göre değerlendirildiğinde en çok yaprak (21 takson), meyve (15 takson) ve çiçek (14 takson) olduğu görülmektedir. Diğer kullanımlar ise sırasıyla; Tohum (8), Kök (5), Toprak üstü kısımlar (4), Rizom (2), Gövde kabuğu (1) ve Kozalak (1)'tir (Tablo 1).

Şekil 2. Semt pazarlarında satılan yabani bitkiler ve bu bitkilerin satışını yapan yerel halka ait bazı fotoğraflar
1-3: Semt pazarında yabani bitki satışı yapan yerel halk; 4-6: Zahter (*Thymbra spicata*); 7-8: Sumak (*Rhus coriaria*);
9: Zambık (*Allium cepa*); 10: Kömeç (*Malva sylvestris*); 11: Işkın (*Pistacia terebinthus* subsp. *palaestina*);
12: Ispatan (*Nasturtium officinale*).

Şekil 2. Devam

- 13: Nohut (*Cicer arietinum*); 14: Karabaş otu (*Lavandula stoechas*); 15: Semizotu (*Portulaca oleracea*);
 16: Dağçayı (*Sideritis syriaca*); 17: Adaçayı (*Salvia aramiensis*); 18: Peryavşan (*Teucrium polium*);
 19: Çiriş (*Eremurus spectabilis*); 20: Asma (*Vitis vinifera*); 21: Gavur pancarı (*Arum dioscoridis*);
 22: Boruk çiçeği (*Spartium junceum*); 23: Nergiz (*Narcissus tazetta*); 24: Çalı süpürgesi (*Oryza alba*).

Aktarlarda satışı yapılan bitkilerin kullanım amaçlarına göre değerlendirildiğinde tıbbi kullanımı olan bitkiler yoğunluktadır. Aktarlara genellikle en sık başvuru rahatsızlıklar sırasıyla soğuk algınlığı (11), nefes darlığı-astım (8), zayıflamak için (8), bronşit (7), damar açıcı (7), öksürük (6), kan şekerini düşürücü-şeker hastalığı (5), kadın hastalıkları (5), idrar söktürücü (4), kolesterol düşürücü (4), hemeroid (3), böbrek taşı düşürücü (3), romatizma (3) ve mide ağrısı (3) kullanımların ön planda olduğu belirlenmiştir.

Bununla beraber daha az başvuru rahatsızlıklar ise, hafıza güçlendirici, baş ağrısı, prostat, sancı giderici, karaciğer iltihaplanması, kemikleri güçlendirici, bağırsak düzenleyici, tansiyon, sakinleştirici, sinir hastalıkları, cilt hastalıkları, bağışıklık sistemini düzenleyici, afrodisyak, saç kepeklenmesi ve dökülmesi, baş ağrısı, ülser, kanser, diş ağrısı, mantar hastalıkları, bel ve boyun fıtığı, kansızlık, hazımsızlık, unutkanlık, alerji, ishal, eklem ağrısı ve ateş düşürücüdür. Kırıkhan kent merkezinde satışı yapılan bitkiler tıbbi kullanımlarının dışında, gıda, baharat ve kozmetik (saç rengi açıcı ve saç boyası) amaçlı olarak da satışı yapıldığı görülmektedir (Tablo 1).

Aktarlarda, genelge gereği bitkisel drogların kapalı paketlerde ve etiketli olarak satışının yapılması gerekirken tüm aktarlarda teşhir amaçlı olarak dükkânların önünde açıkta bitki satışı yapıldığı görülmüştür. Bitkisel drogların üzerinde sadece Türkçe olarak etiket kullanılmasına rağmen, hiç birinde droglar üzerinde latince etiket kullanılmamıştır. Bunun yanında, 5777 sayılı genelge gereği aktar ve baharatçılarda haşhaş (*Papaver somniferum*) ve kendir (*Cannabis sativa*) bitkilerinin satışı yasaklanmış olmasına rağmen, bazı aktarlarda bu bitkilerin satışının yapıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu bitkilere ek olarak, sarı kantaron (*Hypericum perforatum*) bitkisinin de, Sağlık Bakanlığı tarafından sebep olabileceği yan etkilerinden dolayı aktar ve baharatçılarda satışı yasaklanmış bitkiler arasında yer aldığı rapor edilmiştir (Yüzbaşıoğlu ve Özhatay, 2013; Yiğit, 2014).

3.2. Semt pazarlarında satışı yapılan bitkilere ait bulgular

Kırıkhan'ın mevcut semt pazarında, 23 familya ve 36 cinsine ait toplam 37 farklı yabancı bitki taksonunun satışı yapıldığı tespit edilmiştir. Semt pazarlarında en çok satışı yapılan bitki taksonları familyalarına göre değerlendirildiğinde; 8 taksonla ilk sırayı Lamiaceae ailesi, ikinci sırada 4 taksonla Fabaceae almaktadır. Bu familyaları daha sonra 2'şer taksonla Moraceae ve Urticaceae familyaları takip etmektedir. Bu familyaların dışında kalan diğer familyalar ise birer taksonla temsil edilmektedir (Tablo 2).

Semt pazarında satışı yapılan bitkilerin en çok kullanılan kısımları sırasıyla; yaprak (15 takson), meyve (11 takson) ve çiçek (4 takson)'dir. Diğer kullanımlar ise sırasıyla; toprak üstü kısımlar (3), tohum (1), kök (1), gövde (1) ve taze sürgünleri (1)'dir (Tablo 2).

Semt pazarlarında satışı yapılan bitkilerin kullanım amaçlarına göre değerlendirildiğinde gıda amaçlı olarak kullanımın yoğunlukta olduğu görülmektedir. Gıda amaçlı olarak (24), tıbbi olarak (10), baharat (3), süs (2), bitkisel içecek-şerbet (1), güzel kokusu için (1), süpürge (1) ve sabun (1) yapımında kullanımı olan bitkiler şeklinde gruplandırılmıştır (Tablo 2).

Gıda amaçlı olarak tüketilen bitkiler genellikle çiğ, taze ve/veya kurutulmuş (10) olup, diğer tüketim şekilleri ise kavurma (8), salata (3), börek içiği, cacık, çorba, salamura, pekmez ve turşu yapımında da birer takson kullanılmaktadır. Semt pazarında satışı yapılan bitkilerin tıbbi olarak kullanımı ise genellikle öksürük-bronşit (4), şeker hastalığı (2), cilt hastalıkları, saç kepeklenmesi ve dökülmesi, soğuk algınlığı ve damar tıkanıklığında da birer takson kullanılmaktadır (Tablo 2).

Kırıkhan semt pazarlarında bulunan zahter bitkisi (*Thymbra spicata*), özellikle bahar aylarında en çok satışı yapılan doğal bitkidir. Bu durum bitkinin yerel halk tarafından doğadan aşırı bir şekilde toplanmasına neden olmaktadır. Buna göre; Hatay'da doğal yayılışa sahip olan bu bitkinin, kültüre alınarak "zahter tarımı" uygulama çalışmaları yapılmasını zorunlu hale getirmektedir (Altay ve Çelik, 2011). Yine Kırıkhan semt pazarlarında satılan ve Gavur Pancarı olarak isimlendirilen bitki (*Arum dioscoridis*) ise, en az satışı yapılan bitkidir. Bu bitkinin çok tercih edilmemesinin sebebi; sadece orta yaşın üzerindeki bayanlar tarafından satın alınan bu bitkinin yapraklarından yapılan kullanımın herkes tarafından bilinmemesi ve iyi kavrulmadan yenildiğinde de zehirlenmeye neden olmasıdır (Altay ve Çelik, 2011).

Kırıkhan kent merkezindeki hem aktarlarda hem de semt pazarlarında ortak olarak satışa sunulan bitki adedi ise 12 olup bu bitkiler; *Cerantonia siliqua*, *Glycyrrhiza glabra*, *Lavandula stoechas*, *Origanum syriacum*, *Salvia aramiensis*, *Sideritis syriaca*, *Teucrium polium*, *Laurus nobilis*, *Malva sylvestris*, *Myrtus communis*, *Crataegus orientalis* ve *Urtica dioica*'dır (Tablo 1 ve 2).

4. Sonuçlar ve tartışma

Demografik yapıda (yaş, kültür, gelir, hastalık ve diğer insanca koşullar), sağlık konularındaki toplumsal endişede (hazır olması ve fiyatı), mevcut ve gelecekteki değişiklikler ve bitkisel ürünlerle olan benzerliklerin (basın raporları, reklam, eğitim ve bilimsel rapor) daha fazla insanı bitkisel ürünleri denemeye ve kullanmaya yöneltmesi olasıdır. Dünya pazarlarında bitkisel materyallere olan talebin önceden belirlenen bir gelecekte sürmesi beklendiği gibi (Craker, 2007); doğal ve organik ürünlerin kullanımında (Kroner, 2006), tehlike altındaki türlerin korunmasında (FAO, 2003) ve yerel pazarın değeri konusunda da tüketici ilgisinin artması büyük olasılıkla devam edeceği düşünülmektedir (Brinckmann, 2004).

Kırsal kesimlerde yerel halk tarafından toplanan yabancı bitkiler, kent merkezlerinde kurulan semt pazarlarında satışa sunulmaktadır. Bu yabancı bitkiler α -linoleik asit ve linoleik asit gibi esansiyel yağlarca zengin olup, kültür bitkilerinden daha yüksek miktarda α -linoleik asit, antioksidan ve vitaminler içerdiği yönünde rapor edilmiştir (Alarcon vd., 2006). Ayrıca bu bitkilerin A ve C vitaminlerince zengin olması, önemli miktarda kalsiyum, fosfor ve demir gibi mineralleri de içermesi (Aktan ve Bilgir, 1978), bu bitkilerin sebzelere alternatif olmalarının yanı sıra, sağlık açısından da önemli gıdalar olduğu bildirilmektedir. Yabancı bitkilerin Türk sofrasında yerlerini almalarını, vitamin ve mineral bakımından diyet katkıda bulunmalarını sağlamak, ekonomik geleceğimiz açısından hiç de göz ardı edilemeyecek yararlar sağlayacağı da bildirilmiştir (Yücel ve Unay, 2008). Bu duruma ek olarak; hem aktarlarda satılan bitkiler için, hem de semt pazarında ekonomik kazanç elde etmek için yerel halk tarafından toplanıp satılan yabancı bitkilerin; toplanması esnasında özellikle bahçeler, tarlalar, çayırların yakınlarında haşerata karşı ilaçlama yapılmamış olması gerekmektedir (Özçelik ve Balabanlı, 2005). Kimyasal gübre kullanılmış veya ilaçlama yapılan bahçelerden, tarlalardan ve çayırlardan, kirliliğe maruz kalmış suların kıyılarından, karayolları ve endüstri alanlarının etrafından bitki toplanması sakıncalı olduğu gibi, gıda güvenliği açısından da bir risk oluşturacağını da göz önünde bulundurmak zorundayız (Kırimer, 2010).

Bütün bu bilgiler ışığında yıllardır kullanılarak test edilmiş olan yabancı bitkilerin kullanım bilgilerinin, halktan ve bunu iş edinmiş kişilerden derlenmesi önemli bir konudur. Halk sağlığını direk olarak ilgilendiren bu geleneksel bilgilerin, mevcut literatür bilgileriyle acilen karşılaştırılması gerekmektedir (Tulukçu ve Sağdıç, 2011). Böylece ilgili bilim dallarının ortak çalışmalarıyla hem gıda güvenliği hem de sağlık açısından bu bilgilerin güvenilirliği teyit edilmiş olacaktır.

Teşekkür

Yazarlar, bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde çok büyük katkıları olan Konukman Baharat, Dağcıoğlu Baharat, Medine Baharat, Şekerci Hamit aktar dükkanları ile semt pazarlarında yabancı bitki satışı yapan yöre esnafına teşekkür eder. Ayrıca, bu makalenin hazırlanmasında önemli katkıda bulunan Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Alkaç, 2013), Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Bulut, 2006), Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi (Bulut, 2008), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezleri (Gençay, 2007; Kaval, 2011; Gelse, 2012; Mükemre, 2013), İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Koçyiğit, 2005) ve Gaziantep Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezine (Yiğit, 2014) erişim için teşekkür eder.

Kaynaklar

- Açıkgöz, M.A., Batı, E., Demirkol, G. 2012. Bitkisel tedavi, halk hekimliği ve aktarlar. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu Bildiri Özet Kitabı, 458-461.
- Akan, H., Aslan, M., Balos, M.M. 2005a. Şanlıurfa kent merkezindeki semt pazarlarında satılan bazı bitkiler ve kullanım amaçları. *Ot Sistemik Botanik Dergisi*. 12/2: 43-58.
- Akan, H., Aslan, M., Balos, M.M. 2005b. GAP yöresindeki tıbbi ve aromatik bitkiler. TUBITAK Proje No: TBAG/Ç. SEK 22 (103-T009).
- Aktan, N., Bilgir, B. 1978. Ege Bölgesinde insan beslenmesinde kullanılan bazı yabancı otlar (tilkicen, sirken, labada, sinirotu) üzerinde araştırmalar. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*. 15: 167-182.
- Alarcon, R., Ortiz, L.T., Garcia, P. 2006. Nutrient and fatty acid composition of wild edible bladder campion populations [*Silene vulgaris* (Moench.) Garcke]. *International Journal of Food Science and Technology*. 41: 1239-1242.
- Albuquerque, U.P., Monteiro, J.M., Ramos, M.A., Amorim, E.L.C. 2006. Medicinal and magic plants from a public market in northeastern Brazil. *Journal of Ethnopharmacology*. 110: 76-91.
- Algier, A.A., Hanoğlu, Z., Özden, G., Kara, F. 2005. The use of complementary and alternative (non-conventional) medicine in cancer patients in Turkey. *Eur J Oncol Nurs*. 9: 138-46.
- Alpınar, K. 1999. Ayvalık (Balıkesir) ve yakınındaki adaların floristik ve etnobotanik açıdan değerlendirilmesi. TUBITAK Temel Bilimler Araştırma Grubu (TBAG) Proje No: 1407.
- Altay, V., Çelik, O. 2011. Antakya semt pazarlarındaki bazı doğal bitkilerin etnobotanik yönden araştırılması. *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*. 4/2: 137-139.
- Altay, V., Karahan, F. 2012. Tayfur Sökmen Kampüsü (Antakya-Hatay) ve çevresinde bulunan bitkiler üzerine etnobotanik bir araştırma. *The Black Sea Journal of Sciences*. 2 (7): 13-28.
- Attişo, M.A. 1983. *Phytopharmacology and phytotherapy*. (Eds.) Bannerman, R.H. et al., Traditional medicine and health care coverage. A reader for health administrators and practitioners. Geneva: World Health Organization.
- Başer, K.H.C., Honda, G., Miki, W. 1986. Herb drugs and herbalists in Turkey. Institute for the study of Languages and Cultures of Asia and Africa, Tokyo.
- Baytop, T. 1984. Türkiye’de bitkiler ile tedavi (geçmişte ve bugün). İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 3255, İstanbul.
- Baytop, T. 1999. Türkiye’de bitkiler ile tedavi - geçmişte ve bugün. Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul.
- Bingöl, F. 1995. Some drug samples sold in the herbal markets of Ankara. *Ot Sistemik Botanik Dergisi*. 2/2: 83-110.
- Brinckmann, J. 2004. The medical plant supply chain: creating social and environmental sustainability. *Herbal Gram*. 64: 56-60.
- Bye, A.R. 1986. Medicinal plants of the sierra madre: Comparative study of Tarahumara and Mexican market plants. *Economic Botany*. 40/1: 103-124.
- Certel, M., Sık, B., Cengiz, F., Karakas, B. 2006. Antalya yöresinde tüketilen yenilebilir bazı yabancı bitkilerin nitrat ve nitrit içerikleri. Türkiye 9. Gıda Kongresi, Bolu. 263.
- Craker, L.E. 2007. Medicinal and aromatic plants-future opportunities reprinted from: *Issues in new crops and new uses..* (Eds.) Janick, J. and Whipkey, A., ASHS Press, Alexandria, VA.
- Çolakoğlu, M., Bilgir, B. 1977. Ege Bölgesi’nde insan beslenmesinde kullanılan bazı yabancı (sarmaşık, stifno, helvacık, deniz börülçesi, ısırğan ve gelincik) otları üzerinde araştırmalar. VI. Bilim Kongresi Tarım ve Ormanlık Araştırma Grubu Tebliği, 3: 11-19. Ankara.
- Çömlekçi, N., Karaman, Ş. 2008. Kahramanmaraş şehir merkezindeki aktarlarda bulunan tıbbi bitkiler. *KSU Journal of Science and Engineering*. 11/1: 23-32.
- Davis, P.H. 1965-1985. *Flora of Turkey and East Aegean Islands*. Vol.: 1-9. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Doğan, Y. 2012. Traditionally used wild edible greens in the Aegean Region of Turkey. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*. 81/4: 329-342.
- Doğan, Y., Baslar, S., Ay, G., Mert, H.H. 2004. The use of wild edible plants in western and Central Anatolia (Turkey). *Economic Botany*. 58/4: 684-690.
- Doğan, Y., Uğulu, İ., Durkan, N. 2013. Wild edible plants sold in the local markets of Izmir, Turkey. *Pakistan Journal of Botany*. 45/S1: 177-184.
- Ertuğ, F. 2004. Wild edible plants of the Bodrum area (Muğla, Turkey). *Turkish Journal of Botany*. 28: 161-174.
- Ertuğ, F., Tümen, G., Çelik, A., Dirmenci, T. 2004. Buldan (Denizli) etnobotanik envanter çalışması. TUBITAK Proje No: SBB-3031.
- FAO (Food and Agricultural Organization). 2003. Impact of cultivation and gathering of medicinal plants on biodiversity, part 4. Originated in Forestry Department. www.fao.org/DOCREP/005.
- Farnsworth, N.R., Soejarto, D.D. 1991. Global importance of medicinal plants. (Eds.) Akerele, O. et al., Conservation of medicinal plants, Cambridge Univ. Press, New York.
- Faydaoğlu, E., Sürücüoğlu, M.S. 2011. Geçmişten günümüze tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanılması ve ekonomik önemi. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*. 11/1: 52-67.

- Gazzaneo, L.R.S., De Luceena, L.F.P., Albuquerque, U.P. 2005. Knowledge and use of medicinal plants by local specialists in an region of Atlantic Forest in the state of Pernambuco (Northeastern Brazil). *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*. 1: 9.
- Halberstein, R. 2005. Medicinal plants: Historical and cross cultural usage patterns. *Annals of Epidemiology*, 15: 686-699.
- Hamilton, A.C. 2004. Medicinal plants, conservation and livelihoods. *Biodiversity Conservation*. 13: 1477-1517.
- Karademir, M., Öztürk, B. 2004. İzmir aktarlarında halka sunulan bitkiler. 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, 29-31 Mayıs 2002, Eskişehir.
- Karousou, R., Deirmentzoglou, S. 2011. The herbal market of Cyprus: Traditional links and cultural exchanges. *Journal of Ethnopharmacology*. 133: 191-203.
- Kendir, G., Güvenç, A. 2010. Etnobotanik ve Türkiye’de yapılmış etnobotanik çalışmalara genel bir bakış. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*. 30/1: 49-80.
- Kırimer, N. 2010. Tıbbi ve aromatik bitkilerin temini ve pazarlanması. *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, Eskişehir.
- Koçtürk, M.O., Kalafatçılar, Ö.A., Özbilgin, N., Atabay, H. 2009. Türkiye’de bitkisel ilaçlara bakış. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*. 46 (3): 209-214.
- Kroner, S. 2006. Finding Key Sales Opportunities in the Natural Products Marketplace. www.spins.com/news.
- Kurt, E., Bavbek, S., Pasaoglu, G. 2004. Use of alternative medicines by allergic patients in Turkey. *Allergol Immunopathol*. 32: 289-94.
- Malyer, H., Özyayın, S., Tümen, G., Er, S. 2004. Tekirdağ ve çevresindeki aktarlarda satılan bazı bitkiler ve tıbbi kullanım özellikleri. *Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 7: 103-112.
- Monteiro, J.M., Araujo, E.L., Amorim, E.L.C., Albuquerque, U.P. 2010. Local markets and medicinal plant commerce: A review with emphasis on Brazil. *Economic Botany*. 64/4: 352-366.
- Newman, D.J., Cragg, G. 2007. Natural products as sources of new drugs over the last years. *J Nat Prod*. 70/3: 461-77.
- Okan, B., Açkurt, F. 1983. Kocaeli iline bağlı Gebze ilçesi ve köylerinde yenebilen yabancı bitkilerin tüketim şekillerine göre besin değerlerinin saptanması. *TÜBİTAK, Beslenme ve Gıda Teknoloji Bölümü, Proje No: 05 03 42 79 03*.
- Özbek, H. 2005. Cinsel ve jinekolojik sorunların tedavisinde bitkilerin kullanımı. *Van Tıp Dergisi*: 12/2: 170-174.
- Özçelik, H., Balabanlı, C. 2005. Burdur ilinin tıbbi ve aromatik bitkileri. 1. Burdur Sempozyumu Bildiri Özet Kitabı, 1: 1127-1136.
- Öztürk, M., Gücel, S., Altundağ, E., Çelik, S. 2011. Turkish Mediterranean medicinal plants in the face of climate change. (Eds.) Ahmad, A. et al., *Medicinal plants in changing environment*, ISBN: 81-85589-14-3. New Delhi.
- Öztürk, M., Gücel, S., Altundag, E., Mert, T., Gork, C., Gork, G., Akcicek, E. 2012. An overview of the medicinal plants of Turkey. (Ed.) Singh R.H., *Genetic resources, chromosome engineering, and crop improvement*, Vol.: 6, 181-206 pp. CRC Press, Boca Raton.
- Polat, R., Satıl, S., Çakılcıoğlu, U. 2011. Medicinal plants and their use properties of sold in herbal market in Bingöl (Turkey) district. *Biological Diversity and Conservation*. 4/3: 25-35.
- Polat, R., Selvi, S., Çakılcıoğlu, U., Açar, M. 2012. Bingöl semt pazarlarında satılan yabancı bitkilerin etnobotanik açıdan incelenmesi. *Biological Diversity and Conservation*. 5/3: 155-161.
- Sargın, S.A., Selvi, S., Erdoğan, E. 2013. The handling characteristics of the medicinal plants which sold in herbalists in Alaşehir (Manisa) region. *Biological Diversity and Conservation*. 6/3: 40-45.
- Sarışen, Ö., Çalışkan, D. 2005. Fitoterapi: bitkilerle tedaviye dikkat. *Sted Dergisi*, 14/8: 182-187.
- Satıl, F., Tümen, G., Dirmenci, T., Arı, Y., Çelik, A. 2006. Kazdağı Milli Parkı ve çevresinde etnobotanik envanter çalışması. *TUBİTAK Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu. SOBAG-104K089*.
- Selvi, S., Satıl, F., Polat, R., Çakılcıoğlu, U. 2012. Kazdağı’ndan (Balıkesir-Edremit) toplanan ve bölgedeki aktarlarda satılan tıbbi bitkiler üzerine bir araştırma. *Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu*, 24-26 Mayıs 2012, Edremit-Balıkesir.
- Singh, R.H., Lebeda, A., Tucker, A.O. 2012. Medicinal plants-nature’s pharmacy. (Ed.) Singh, R.H., *Genetic resources, chromosome engineering, and crop improvement*, Vol.: 6, 13-52 pp.. CRC Press, Boca Raton.
- Tabata, M., Honda, G., Sezik, E., Yeşilada, E. 1993. A Report on Traditional medicine and medicinal plants in Turkey (1990,1991). *Kyoto: Kyoto University*.
- Tanker, M., Tanker, N. 1990. *Farmakognozi*. Cilt: 2. Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları. Yayın No: 65, Ankara.
- Tulukçu, E., Sağdıç, O. 2011. Konya’da aktarlarda satılan tıbbi bitkiler ve kullanılan kısımları. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 27/4: 304-308.
- Tuzlacı, E. 2005. Geçmişten günümüze Bodrum’da Bitkiler ve Yaşam. *Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş.*, İstanbul.
- Vantomme, P., Markkula, A., Leslie, R.N. 2002. Non-Wood forest products in 15 countries of Tropical Asia an overview, EC-FAO Partnership Programme, Tropical Forestry Budget Line (B7-6201/1B/98/0531, Project GCP/RAS/173/EC), p. 202. Thailand. www.kirikhan.bel.trYaylağül, Ö. 2011. Samsun pazarlarında satılan şifalı bitkiler. *Samsun Sempozyumu*. 13-16 Ekim. Samsun.
- Yücel, E., Unay, N. 2008. Çifteler ilçesi’nde (Eskişehir) gıda olarak tüketilen yabancı bitkilerin tüketim biçimleri ve besin ögesi değerleri. ISBN 978-975-93746-5-5. Eskişehir.
- Yücel, E., Güney, F., Şengün, İ.Y. 2010. Mihalicık (Eskişehir) ilçesinde tüketilen yabancı bitkiler ile bunların tüketim amaçlarının saptanması. *Biological Diversity and Conservation*. 3/3: 158-175.
- Yücel, E., Tapırdamaz, A., Şengün, İ.Y., Yılmaz, G., Ak, A. 2011. Kisecik Kasabası (Karaman) ve çevresinde bulunan bazı yabancı bitkilerin kullanım biçimleri ve besin ögesi içeriklerinin belirlenmesi. *Biological Diversity and Conservation*. 4/3: 71-82.
- Yücel, E., Şengün, İ.Y., Çoban, Z. 2012. The wild plants consumed as a food in Afyonkarahisar/Turkey and consumption forms of these plants. *Biological Diversity and Conservation*. 5/2: 95-105.
- Yüzbaşıoğlu, İ.S., Özhatay, F.N. 2013. Örümcek ormanlarında (Kürtün, Gümüşhane) odun dışı bitkisel ürünler. *Journal of the Faculty of Forestry, Istanbul University*. 63/2: 11-20.
- Zeybek, N., Zeybek, U. 1994. *Farmasötik botanik*. Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları No: 2, İzmir.

Tablo 1. Aktarlarda satışı yapılan bitkiler ve etnobotanik özellikleri (*Doğal, **Kültür, ***Egzotik)

No	Takson adı	Familiya Adı	Yerel Adı	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
1	* <i>Coriandrum sativum</i> L.	APIACEAE	Kişniş / Kuzbara	Meyve	Baş ağrısı için; Baharat
2	* <i>Ferula elaochytris</i> Korovin	APIACEAE	Çakşır otu	Kök	Bağışıklık sistemini düzenleyici; Şeker hastalığı; Prostat; Afrodisyak
3	* <i>Foeniculum vulgare</i> Miller	APIACEAE	Rezene / Mayana	Meyve	Şişkinlik; Baharat
4	* <i>Pimpinella anisum</i> L.	APIACEAE	Anason	Meyve	Sancı giderici (Bebekler için)
5	*** <i>Ilex paraguariensis</i> A. St. Hil.	AQUIFOLIACEAE	Mate	Yaprak	Zayıflamak için
6	* <i>Achillea</i> sp.	ASTERACEAE	Civanperçemi	Toprak üstü kısımları	Kadın hastalıkları
7	* <i>Anthemis</i> sp.	ASTERACEAE	Papatya	Çiçek	Soğuk algınlığı; Kadın hastalıkları; Öksürük; Saç rengi açıcı
8	* <i>Centaurea</i> sp.	ASTERACEAE	Peygamber çiçeği	Çiçek	Astım
9	** <i>Cynara scolymus</i> L.	ASTERACEAE	Enginar	Yaprak	Karaciğer iltihaplanması
10	* <i>Helichrysum</i> sp.	ASTERACEAE	Altın otu	Toprak üstü kısımları	İdrar söktürücü
11	* <i>Inula helenium</i> L.	ASTERACEAE	Andız	Yaprak	Kadın hastalıkları
12	* <i>Silybum marianum</i> (L.) Gaertn	ASTERACEAE	Deve dikenini	Çiçekli kısımları	Damar açıcı
13	* <i>Taraxacum officinale</i> Weber	ASTERACEAE	Karahindibağı	Kök	Karaciğer yağlanması; Hepatit; Sarılık
14	** <i>Cannabis sativa</i> L.	CANNABACEAE	Kendir	Tohum	Boğaz ağrısı, Bronşit, Ülser, Kanser
15	*** <i>Terminalia chebula</i> Retz.	COMBRETACEAE	Kara Halile	Meyve	Hemoroid
16	*** <i>Terminalia citrina</i> Roxb.	COMBRETACEAE	Sarı Halile	Meyve	Hemoroid
17	* <i>Juniperus oxycedrus</i> L.	CUPRESSACEAE	Ardıç katranı	Kozalak	Mantar hastalıkları
18	* <i>Equisetum arvense</i> L.	EQUISETACEAE	Kırk kilit otu	Toprak üstü kısımları	Kemikleri güçlendirici; Bel ve boyun fıtığı
19	* <i>Erica manipuliflora</i> Salisb.	ERICACEAE	Funda	Yaprak	Zayıflamak için; Soğuk algınlığı
20	*** <i>Cassia angustifolia</i> Vahl	FABACEAE	Sinameki	Yaprak	Bağırsak düzenleyicisi
21	* <i>Ceratonia siliqua</i> L.	FABACEAE	Keçiboynuzu / Harnup	Meyve	Nefes darlığı; Kan yapıcı; Kemik geliştirici; Astım; Öksürük; Bronşit
22	* <i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	FABACEAE	Meyan kökü	Kök	Şeker düşürücü; Tansiyon; Hazımsızlık
23	*** <i>Ginkgo biloba</i> L.	GINKGOACEAE	Japon eriği	Yaprak	Unutkanlık (macunu tüketiliyor)
24	* <i>Hypericum perforatum</i> L.	HYPERICACEAE	Sarı Kantaron	Çiçekli kısımları	Sakinleştirici; Mide ağrısı; Sinir hastalıkları
25	** <i>Crocus sativus</i> L.	IRIDACEAE	Safran	Çiçek	Zayıflamak için
26	** <i>Juglans regia</i> L.	JUGLANDACEAE	Ceviz	Meyve	Saç boyası; Kolesterol düşürücü; Gıda amaçlı-yemiş
27	* <i>Lavandula stoechas</i> L.	LAMIACEAE	Karabaş / Lavanta	Çiçekli kısımları	Böbrek temizleyici; Damar tıkanıklığı; Sakinleştirici; Zayıflama
28	* <i>Melissa officinalis</i> L.	LAMIACEAE	Melisa	Çiçekli kısımları	Sinir, stress ve uyku düzenleyici
29	* <i>Mentha longifolia</i> (L.) Hudson	LAMIACEAE	Yabani nane	Yaprak	Nefes darlığı
30	* <i>Origanum syriacum</i> L.	LAMIACEAE	Atkekiği	Yaprak	Soğuk algınlığı
31	* <i>Rosmarinus officinalis</i> L.	LAMIACEAE	Biberiye	Yaprak	Tansiyon; Zayıflamak için; Kolesterol düşürücü
32	* <i>Salvia aramiensis</i> Rech. fil.	LAMIACEAE	Adaçayı	Yaprak	Soğuk algınlığı; Şeker hastalığı
33	* <i>Sideritis syriaca</i> L.	LAMIACEAE	Dağçayı / Yaylaçayı	Çiçekli kısımları	Soğuk algınlığı
34	* <i>Teucrium polium</i> L.	LAMIACEAE	Paryavşan / Periaşane / Sanciotu	Toprak üstü kısımları	Alerji için; Sancı giderici
35	* <i>Thymus</i> sp.	LAMIACEAE	Kekik	Yaprak	Soğuk algınlığı
36	*** <i>Cinnamomum verum</i> J. Presl	LAURACEAE	Tarçın	Gövde kabuğu	Baharat

Tablo 1. devam

37	* <i>Laurus nobilis</i> L.	LAURACEAE	Defne	Yaprak	Sabun yapımı, Saç kepeklenmesi ve dökülmesi, Cilt hastalıklarında
38	*** <i>Persea americana</i> Mill.	LAURACEAE	Avakado	Yaprak	Böbrek taşı düşürücü; İdrar yolları iltihabı
39	* <i>Linum usitatissimum</i> L.	LINACEAE	Keten	Tohum	Kolesterol düşürücü; Zayıflamak için; Öksürük
40	* <i>Viscum album</i> L.	LORANTHACEAE	Ökse otu	Yaprak	Bronşit; Kolesterol düşürücü
41	* <i>Alcea rosea</i> L.	MALVACEAE	Gülhatmi	Çiçek	Öksürük
42	* <i>Althea officinalis</i> L.	MALVACEAE	Hatmi çiçeği	Çiçek	Soğuk algınlığı; Öksürük
43	** <i>Hibiscus</i> sp.	MALVACEAE	Hibisküs / Medine gülü	Çiçek	Şeker hastalığı; Bronşit; Soğuk algınlığı
44	* <i>Malva sylvestris</i> L.	MALVACEAE	Ebegümeci	Yaprak	Bağırsak çalıştırıcı
45	*** <i>Myristica fragrans</i> Houtten	MYRISTICACEAE	Hindistan cevizi / Muskat cevizi	Meyve	Mide ağrısı; Yöresel kurabiye yapımında (kömbe)
46	* <i>Myrtus communis</i> L.	MYRISTICACEAE	Mersin	Yaprak	Nefes darlığı giderici
47	*** <i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merril & Perry	MYRISTICACEAE	Karanfil	Çiçek (tomurcuk)	Diş ağrıları için
48	** <i>Papaver somniferum</i> L.	PAPAVERACEAE	Haşhaş	Tohum	Gıda amaçlı (pasta yapımında)
49	* <i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers.	POACEAE	Ayrık otu	Kök	Prostat tedavisi
50	** <i>Triticum</i> sp.	POACEAE	Firik	Meyve	Gıda amaçlı-pilav yapımında
51	** <i>Zea mays</i> L.	POACEAE	Mısır püskülü	Koçan Püskülü (Meyve)	İdrar söktürücü
52	** <i>Punica granatum</i> L.	PUNICACEAE	Nar	Çiçek	Kan şekerini düzenleyici
53	* <i>Rhamnus cathartica</i> L.	RHAMNACEAE	Acı cehre	Tohum	İshal; Zayıflama için
54	* <i>Alchemilla</i> sp.	ROSACEAE	Aslanpençesi	Yaprak	Kadın hastalıkları
55	* <i>Crataegus orientalis</i> Pallas ex Bieb.	ROSACEAE	Aliç	Meyve	Kan dolaşımı hızlandırıcı
56	** <i>Cydonia oblonga</i> Miller	ROSACEAE	Ayva	Yaprak	Damar açıcı
57	** <i>Eriobotrya japonica</i> (Thunb.) Lindl.	ROSACEAE	Yeni dünya	Yaprak	Romatizma
58	** <i>Prunus avium</i> L.	ROSACEAE	Kiraz sapı	Meyve sapı	Böbrek taşı düşürücü
59	* <i>Rosa canina</i> L.	ROSACEAE	Kuşburnu	Meyve	Soğuk algınlığı
60	** <i>Aesculus hippocastanum</i> L.	SAPINDACEAE	At kestanesi	Meyve	Romatizma; Güneş lekeleri; Hemoroid
61	** <i>Camellia sinensis</i> (L.) Kuntze	THEACEAE	Yeşil çay	Yaprak	Zayıflamak için
62	* <i>Tilia</i> sp.	TILIACEAE	İhlamur	Çiçek	Soğuk algınlığı
63	* <i>Urtica dioica</i> L.	URTICACEAE	Isırgan	Yaprak, Tohum	Damar açıcı; Romatizma; Eklem ve Mide ağrıları için; Kanser
64	* <i>Vites agnus-castus</i> L.	VERBENACEAE	Hayıt	Tohum	Kadın hastalıkları; İdrar söktürücü; Baş ağrısı ve ateş düşürücü; Damar tıkanıklığı
65	*** <i>Alpinia officinarum</i> Hance	ZINGIBERACEAE	Havlıcan	Rizom	Hafıza güçlendirici; Soğuk algınlığı
66	*** <i>Curcuma longa</i> L.	ZINGIBERACEAE	Zerdeçal	Kök	Astım-Bronşit
67	*** <i>Elettaria cardamomum</i> (L.) Maton	ZINGIBERACEAE	Kakule	Tohum	Hafıza güçlendirici
68	*** <i>Zingiber officinale</i> Roscoe	ZINGIBERACEAE	Zencefil	Rizom	Astım-Bronşit; Öksürük
69	* <i>Peganum harmala</i> L.	ZYGOPHYLLACEAE	Üzerlik	Tohum	Bronşit-astım
70	* <i>Tribulus terrestris</i> L.	ZYGOPHYLLACEAE	Deveçökerten / Çobançökerten	Meyve	Böbrek taşı düşürücü; Damar tıkanıklığı

Tablo 2. Semt pazarında satışı yapılan bitkiler ve etnobotanik özellikleri

No	Takson Adı	Familiya Adı	Yerel Adı	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
1	<i>Narcissus tazetta</i> L.	AMARYLLIDACEAE	Nergiz	Çiçek	Süs amaçlı
2	<i>Pistacia terebinthus</i> L. subsp. <i>palaestina</i> (Boiss.) Engler	ANACARDIACEAE	Işkın	Taze sürgünleri	Gıda -Çiğ yenir, kavurması da yapılır.
3	<i>Rhus coriaria</i> L.	ANACARDIACEAE	Sumak	Meyve	Gıda amaçlı-Turşu yapımı; Baharat
4	<i>Arum dioscoridis</i> Sm.	ARACEAE	Pancar / Gavur pancarı	Yaprak	Gıda amaçlı
5	<i>Nasturtium officinale</i> W.T. Aiton	BRASSICACEAE	Ispatan	Yaprak	Gıda amaçlı-Soğanla kavurma
6	<i>Opuntia ficus-indica</i> (L.) Mill.	CACTACEAE	Frenk Yemişi / Dikenli incir / Papuç inciri / Arap inciri	Meyve	Gıda amaçlı; Tıbbi amaçlı-Şeker hastalığı
7	<i>Beta vulgaris</i> L. var. <i>cicla</i> (L.) K. Koch	CHENOPODIACEAE	Pancar / Zilk / Pazı	Yaprak	Gıda amaçlı-Sarma, soğanla kavurma
8	<i>Elaeagnus angustifolius</i> L.	ELAEAGNACEAE	İğde	Meyve	Gıda amaçlı
9	<i>Ceratonia siliqua</i> L.	FABACEAE	Keçiboynuzu / Harnup	Meyve	Gıda amaçlı-Çerez; Pekmez yapımı
10	<i>Cicer arietinum</i> L.	FABACEAE	Nohut	Tohum	Gıda amaçlı
11	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	FABACEAE	Meyan, Mayam	Kökü	Bitkisel içecek-Şerbet
12	<i>Spartium junceum</i> L.	FABACEAE	Boruk çiçeği	Çiçek	Süs amaçlı
13	<i>Lavandula stoechas</i> L.	LAMIACEAE	Karabaşotu / Lavanta	Çiçekli kısımları	Tıbbi amaçlı-Damar tıkanıklığı
14	<i>Micromeria</i> sp.	LAMIACEAE	Dağçayı	Toprak üstü kısımları	Tıbbi amaçlı-Öksürük-Bronşit
15	<i>Ocimum basilicum</i> L.	LAMIACEAE	Reyhan	Yaprak	Baharat; Kuku verici
16	<i>Origanum syriacum</i> L.	LAMIACEAE	At kekiği	Yaprak	Tıbbi amaçlı-Şeker hastalığı
17	<i>Salvia aramiensis</i> Rech. fil.	LAMIACEAE	Adaçayı	Yaprak	Tıbbi amaçlı-Öksürük-Bronşit
18	<i>Sideritis syriaca</i> L.	LAMIACEAE	Dağçayı	Toprak üstü kısımları	Tıbbi amaçlı-Öksürük-Bronşit
19	<i>Teucrium polium</i> L.	LAMIACEAE	Peryavşan	Toprak üstü kısımları	Tıbbi amaçlı-Öksürük-Bronşit
20	<i>Thymbra spicata</i> L.	LAMIACEAE	Zahter	Yaprak	Gıda amaçlı-Salata; Baharat
21	<i>Laurus nobilis</i> L.	LAURACEAE	Defne, Har	Yaprak	Sabun yapımı, Saç kepeklenmesi ve dökülmesine karşı; Cilt hastalıklarında
22	<i>Allium cepa</i> L.	LILIACEAE	Zambık	Yaprak	Gıda amaçlı-Börek içiği olarak kullanılır.
23	<i>Eremurus spectabilis</i> Bieb.	LILIACEAE	Çiriş	Yaprak	Gıda amaçlı
24	<i>Malva sylvestris</i> L.	MALVACEAE	Kömeç	Yaprak	Gıda amaçlı
25	<i>Ficus carica</i> L.	MORACEAE	İncir, Yemiş	Meyve	Gıda amaçlı-(Hem taze hem de kurutulmuş olarak)
26	<i>Morus nigra</i> L.	MORACEAE	Karadut, Kandut	Meyve	Gıda amaçlı; Tıbbi amaçlı-Ağız yaralarında kullanılır.
27	<i>Myrtus communis</i> L.	MYRTACEAE	Hambeles	Meyve	Gıda amaçlı
28	<i>Olea europaea</i> L.	OLEACEAE	Zeytin	Meyve	Gıda amaçlı
29	<i>Portulaca oleracea</i> L.	PORTULACACEAE	Semizotu / Soğukluk	Yaprak	Gıda amaçlı-Salata, cacık, çorbası yapılır.
30	<i>Punica granatum</i> L.	PUNICACEAE	Nar	Meyve-Nar ekşisi	Gıda amaçlı-Salatalara katılır.
31	<i>Ziziphus lotus</i> (L.) Lam.	RHAMNACEAE	Hannep	Meyve	Gıda amaçlı
32	<i>Crataegus orientalis</i> Pallas ex Bieb.	ROSACEAE	Alıç	Meyve	Gıda amaçlı
33	<i>Osyris alba</i> L.	SANTALACEAE	Çalı süpürgesi	Gövde ve dalları	Süpürge yapımı
34	<i>Tilia</i> sp.	TILIACEAE	Ihlamur	Çiçekli kısımları	Tıbbi amaçlı-Soğuk algınlığı
35	<i>Urtica dioica</i> L.	URTICACEAE	Isırgan	Yaprak	Gıda amaçlı
36	<i>Urtica pilulifera</i> L.	URTICACEAE	Isırgan	Yaprak	Gıda amaçlı
37	<i>Vitis vinifera</i> L.	VITACEAE	Asma, Bağ	Yaprak	Gıda amaçlı-Sarma

(Received for publication 20 February 2015; The date of publication 15 August 2015)